

Aj keď sa čitateľovi na prvý pohľad môže zdať, že historická a analytická časť sú od seba oddelené, v skutočnosti analýza vysvetľuje a podopiera niektoré poznatky nastolené v historickej časti. Pozoruhodný je aj prístup autorov k samotnej hudobnej analýze piesní, k jej vyhodnoteniu aj navrhnujej typológii. V porovnaní s hudobnoštýlovou charakteristikou slovenských ľudových piesní (J. Kresánek, A. Elscheková, O. Elschek) ide o odlišné riešenie danej problematiky. Avšak táto skutočnosť vyplýva zo samotnej povahy českého piesňového materiálu. Zatiaľ čo v systéme štýlovej charakteristiky slovenských ľudových piesní dominuje tonálny aspekt, v typológii českých ľudových piesní sú výrazne zastúpené tanečné prvky. Autori síce vychádzali z poznania viacerých analytických prístupov, v prípade českého piesňového materiálu vzali do úvahy samotný charakter a hudobnoštý-

lové znaky, ktoré sú vlastné českým ľudovým piesňam.

Monografiu *Česká lidová píseň. Historie, analýza, typologie* možno považovať za komplexný a mimoriadne cenný príspevok nielen pre českú etnomuzikológiu. Okrem historického prehľadu vývinu českej ľudovej piesne, jej dokumentácie a výskumu prináša poznatky k metodológii hudobnej analýzy, ktorá je v súčasnosti v etnomuzikológii stále aktuálna aj v medzinárodnom kontexte.⁵ Práca je určená predovšetkým odborníkom, bádateľom a výskumníkom. Avšak vďaka systematickému postupovaniu v oboch častiach knihy môže poslúžiť aj ako hodnotný učebný materiál pre študentov vysokých škôl.

<https://doi.org/10.31577/musicoslov.2022.2.9>

Kristina Lomen

Ústav hudobnej vedy SAV, v. v. i.

Kristina Lomen: Tradičná piesňová kultúra Slovákov v Starej Pazove v Srbsku

Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV, 2021, 511 s. Príloha: CD. ISBN 978-80-89135-52-3

Kristina Lomen patrí k najmladšej generácii etnomuzikológov, ktorí sa vo svojej výskumnej práci zameriavajú na špecifiká piesňovej kultúry autochtónnej slovenskej menšiny v Srbsku. Pod jej drobnohlľadom je najmä piesňová kultúra Starej Pazovy, z ktorej aj pochádza. V porovnaní so slovenskými odborníkmi vo Vojvodine, ktorí vykonali veľkú prácu v prospech zachovania tradičnej piesňovej kultúry Slovákov v Starej Pazove, má autorka jedinečnú pridanú hodnotu – vedecké pôsobenie v Ústave hudobnej vedy Slovenskej akadémie vied. Ide o skutočnosť, ktorá je pre komunitu Slovákov žijúcich v Srbsku mimoriadne vzácna, pretože mnohé zatiaľ nedostatočne objasnené javy v nadchádzajúcom období získajú ďalší fundovaný, odborný rozmer, zaručený

⁵ URBANCOVÁ, Hana: *Hudobná analýza v etnomuzikológii: história, súčasný stav, perspektívy*, 2022. (rukopis)

autorkiným vlastným výskumom a vedeckou prácou, ktorá je usmerňovaná špičkovými odborníkmi zo Slovenska.

Monografia, ktorú autorka pripravila na vydanie, obsahuje dva navzájom prepojené a súvislé celky. Ide o zápis 360 slovenských ľudových piesní zozbieraných v rámci vlastného výskumu autorky v Starej Pazove v časovom horizonte rokov 2014 až 2021. Ich komplementárnou súčasťou je na druhej strane teoretický opis všetkých relevantných súvislostí, pokiaľ ide o uvedený piesňový korpus. Inými slovami, autorka na základe vlastného výskumu slovenskej piesňovej kultúry v Pazove analyzovala a syntetizovala doterajšie publikované poznatky odborníkov, jednak pochádzajúcich zo Slovenska a pôsobiacich na Slovensku (napríklad Karol Plicka, Jozef Kresánek, Soňa Burlasová, Ladislav Leng), ako aj vojvodinských Slovákov (napríklad Michal Filip, Ján Benjamín Kamenár, Michal Litavský, Juraj Ferík, Martin Kmeť). Nevynechala však ani práce relevantných maďarských a významných európskych odborníkov (Zoltána Kodálya, Katalin Paksa) a v mnohom dospela k mimoriadne vzácnym poznatkom. Sama zdôrazňuje, že hlbším prenikaním do podstaty uvedeného piesňového materiálu mierne korigovala aj vlastné doterajšie zistenia.¹ Neustále spresňovala svoje poznatky a dospela tak k veľmi citlivo spracovanej klasifikácii pazovských piesní z hľadiska hudobnoštýlových vrstiev, aj z hľadiska piesňových druhov a žánrov.

Širšia odborná verejnosť poznala Starú Pazovu a jej spev ako fenomén, ktorý sa čiastočne vymyká celkovému relatívne jednotnému piesňovému korpusu vojvodinských Slovákov (tento korpus podľa etnomuzikológa Martina Kmeťa k roku 2000 tvorilo 2 700 piesní spievaných vojvodinskými Slovákami).²

Pazovské piesne však vynikali vysokým počtom pentatonických piesní, ako aj špecifickým ozdobným spevom, s ktorým si mohol poradiť „len ten, kto sa v Pazove narodil“. Etnomuzikologička Kristina Lomen sa však pustila do sondovania uvedených pazovských charakteristík, vo svojej monografii presne vytriedila zozbierané piesne a zaradila ich do hudobnoštýlových vrstiev. Od starej k novej piesňovej kultúre sa veľmi dôkladne zastavila aj pri prechodnej štýlovej medzivrstve, ktorú v monografii náležite priblížila. V jej rámci zadefinovala modálne, pentatonické a hypotonálne piesne s tým, že sa osobitne zamerala na pentatonické piesne, ktoré v prechodnej štýlovej medzivrstve, ale aj v celom korpuse dokumentovaných piesní tvorili väčšinu. Práve na tomto mieste analyzovala štyri druhy pentatonických piesní príznačných pre Starú Pazovu, a to podľa klasifikačných metód osobností slovenskej a maďarskej muzikológie Jozefa Kresánka a Zoltána Kodálya.³ Svojím terénnym výskumom a detailnou hudobnou analýzou autorka potvrdila, že špecifikum staropazovského spevu – pentatonika – je v tomto prostredí zastúpené aj v súčasnosti.

O pôvode tohto javu sa diskutovalo skôr v intenciách začlenenia pentatoniky do slovenského alebo maďarského hudobnoštýlového jadra a na otázku, ako je možné, že sa v Starej Pazove, ale aj v chorvátskom Medzimuří spievajú identické melódie s odlišným textom, nebola zatiaľ ponúknutá jednoznačná odpoveď. Autorka však pri opise historických faktov týkajúcich sa príchodu Slovákov do Starej Pazovy zdôrazňuje skutočnosť, že spolu so Slovákami z Malého Kereša (na území dnešného Maďarska) sa do Pazovy v roku 1771 prisťahovali aj maďarské kalvínske rodiny. „Prisťahovanie kalvínskych Maďarov do Starej Pazovy, ako aj ich asimilácia slovenským

¹ Napríklad staršie publikované práce autorky: LOMEN, Kristina: Piesňová tradícia Slovákov v Starej Pazove. In: *Ethnomusicologicum* V. Ed. Hana Urbancová. Bratislava : Ústav hudobnej vedy SAV, 2017, s. 183-276. LOMEN, Kristina: Svadba a svadobné piesne Slovákov v Starej Pazove. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 8 (34), 2017, č. 2, s. 216-313.

² SKLABINSKÁ, Milina: Martin Kmeť (1926 – 2011) – etnomuzikológ vojvodinských Slovákov. In: *Musicologica Slovaca*, roč. 10 (36), 2019, č. 1, s. 34.

³ KRESÁNEK, Jozef: *Tonalita*. Bratislava : Opus, 1982. KODÁLY, Zoltán – ERDÉLY, Stephen: Pentatonicism in Hungarian Folk Music. In: *Ethnomusicology*, roč. 14, 1970, č. 2, s. 228-242.

etnikom prináša z etnomuzikologického hľadiska cennú informáciu,“ (s. 21), konštatuje autorka a ponúka tým zatiaľ nenastolené vysvetlenie zastúpenia pentatoniky v Starej Pazove. Autorka sa dôkladne venuje aj ďalšiemu pazovskému špecifiku, a tým je ozdobný spev v prednese slovenských piesní. Podrobne opisuje všetky druhy ozdôb, ktoré vo vlastnom výskume alebo v publikáciách evidovala, a následne analyzovala výskyt tohto druhu prednesu. Vo svojej práci neopomenula ani aktuálnych nositeľov tohto spôsobu prednesu, osobitne ženskú spevácku skupinu z Pazovy, ktorá je v súčasnosti skutočným ochrancom miestnej slovenskej piesňovej tradície.

Podstatnú časť svojho výskumu autorka venovala piesňovým druhom a žánrom. Osobitne opisuje spevné príležitosti v Starej Pazove v minulosti a v súčasnosti. Vzhľadom na to, že najväčší počet piesní sa viaže na životný cyklus človeka, primeranú pozornosť venuje stále živému obradu prechodu, a to zo stavu slobodného do stavu manželského, teda svadbe a svadobným piesňam. Vďaka informátorom a písomným prameňom rekonštruovala svadobné zvyky a obyčaje a s nimi súvisiace piesne. Za osobitne vzácnu možno považovať jej dokumentáciu a transkripciu pohrebných plačov, ktoré sa v súčasnosti už vyskytujú iba zriedkavo, a to spravidla u najstaršej generácie, hoci v minulosti boli prirodzenou súčasťou každého pohrebného obradu. Aj keď ide o deklamovaný text, ktorý si oplakávajúci vytvoril sám vo vzťahu k okolnostiam a vo vzťahu k osobe mŕtveho, je obdivuhodné, ako sa pod vplyvom emócií táto deklamácia od-

vijala podľa presných pravidiel a hudobných modelov.

Svoju mimoriadne komplexnú a viacvrstvovú monografickú prácu vykonala autorka za intenzívnej komunikácie s informátormi v teréne – s miestnymi obyvateľmi. Dopracovala sa, ako aj sama uvádza, k pohľadu zvnútra, keď samotní aktéri a nositelia hodnotili vlastnú piesňovú tradíciu. Na druhej strane ponúkla vedecký pohľad, ktorý problematiku kontextualizoval v omnoho širších rámcoch. Prenikla do podstaty hudobného myslenia Starej Pazovy, pričom zohľadnila všetky doposiaľ publikované fakty a na ich podklade priniesla novú kvalitu a nové poznatky. Svojou prácou autorka navyše naplňa želanie odborníkov z radov vojvodinských Slovákov, ktorí už v minulosti upozorňovali na špecifickú piesňovú tradíciu Starej Pazovy a na skutočnosť, že aj naprieč dva a pol storočiami slovenská ľudová pieseň v týchto slovenských enklávnych ostrovoch aj naďalej žije. Upozorňovali na tieto špecifiká a túžili po tom, aby si ich všímala najmä materská krajina a chápala ich ako ďalší slovenský kultúrny a hudobný región. Ako to aj autorka podáva, prevažná väčšina hudobného fondu prineseného z územia obývaného Slováckmi sa zachovala a to, čo je najdôležitejšie, zachoval sa aj jej hudobný kód. Svedčí o tom dôkladná výskumná práca Kristíny Lomen, obsiahnutá v publikovanej monografii.

<https://doi.org/10.31577/musicoslov.2022.2.10>

Milina Sklabinská

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Michal Hottmar: Lutnová hudba na území dnešného Slovenska v 16. – 18. storočí

Bratislava : STIMUL, 2018, 200 s. ISBN 978-80-8127-262-2

Lutnová hudba zaznamenala svoj najväčší rozkvet v období renesancie, a to najmä v hospodársky vyspelých krajinách Európy. Hra na lutne sa pestovala vo zvýšenej miere v talianskych, holandských, francúzskych, anglických

a nemeckých mestách a kultúrnych centrách. Lutna – akordický nástroj – sa výrazne uplatnila ako sprievodný nástroj k spevu a naplno i ako sólový hudobný nástroj. Túto skutočnosť zachytávajú početné hudobné rukopisy